

MUHACİR GAZETESİ'NE GÖRE RUMELİ GÖÇERLERİ VE SORUNLARI*

Öğr. Gör. Dr. Özgür TİLBE**

Öz: Tarih boyunca devletlerin siyasi, sosyal ve ekonomik hayatında “göç” olgusunun önemli bir yer tuttuğu gerçektir. Orta Asya’dan çeşitli nedenlerle başlayan Türk göçleri önce Anadolu’ya gerçekleşti. Osmanlı Devleti’nin topraklarını genişleterek Avrupa’ya geçmesiyle birlikte Anadolu’dan Balkanlara gerçekleşen göçlerle devam etti. Osmanlı Devleti, Rumeli’de sınırlarını genişletirken fethettiği bölgelerde kalıcı olabilmek için iskân siyaseti uyguladı. Ancak 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında, devletin gücünü kaybetmesi, milliyetçilik fikirlerinin Balkan uluslarına sıçraması ve buna egemenler arasındaki mücadelelerin de eklenmesiyle devletin Rumeli toprakları “Barut Fıçısına” dönüştü. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine damgasını vuran en büyük sorunlardan birisi de göç konusu olur. Devletin hâkimiyeti kaybettiği ve egemen grupların değiştiği bölgede iskân edilmiş insanlar, 8 veya 9 kuşak sonra vatani olarak gördükleri Rumeli’den, Anadolu’ya doğru yola düşer göçer (göçmen) olurlar. Devlet adına bu ilk göç dalgası değildir. Öncesinde Osmanlı Devleti, Rusya ile girdiği savaşları kaybedince Kafkasya ve Kırım’dan çok sayıda göçer/muhacir Anadolu’ya gelmiştir. Kuşkusuz her yer değiştirme hadisesi hem devletlere hem de konun öznesi olan göçerlere beraberinde birçok problem getirdi. Bu sorunları aşmak için kullanılan yöntemlerden biri de basın yoluyla göçerlerin sorunlarını ve taleplerini duyurmaktır. Göçerlerin basındaki sesi ise Muhacir adıyla yayımlanan gazete olmuştur. Bu çalışmada göçmenlerin “Muhacir” adlı gazetesine göre sorun, çözüm önerileri ve taleplerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Basın, Muhacir, Gazete, Osmanlı Devleti, Rumeli.

ACCORDING TO MUHACİR NEWSPAPER RUMELIAN EMIGRANTS AND PROBLEMS

Abstract: It is true that “migration” has been very important in political, social and economic lives of countries throughout the history. Turkish migrations, which started from Central Asia for several reasons, were firstly into Anatolia. Migrations continued from Anatolia to Balkans in the Ottoman Empire period. As the Ottoman Empire expanded its borders, it used settlement policy in conquered places to stay there permanently. As the Ottoman Empire lost her power and nationalism spread to the Balkans and the dominant power struggle on the Ottoman lands in Rumelia turned the Balkans into a "Powder Barrel" in the late 19th and early 20th centuries. One of the biggest problems Ottomans faced in the late years of the Ottoman era surely was “migration”. Settled people in the region where the empire and dominant groups lost their authority started to migrating from Rumelia to Anatolia. It was not the first migration in the empire. Earlier, when the Ottomans lost the battles against Russia, lots of migrants came from Caucasia and Crimea to Anatolia. Undoubtedly, each migration lead to many problems for countries and migrants. One of the ways to solve these kind of problems was to announce the problems and demands of migrants through press. The voice of migrants in press was the newspaper called “Muhacir”. In this study, it is aimed to reveal the problems, solutions suggestions and demands of the migrants according to the newspaper named “Muhacir”.

Keywords: Press, Migration, Newspaper, Ottoman Empire, Rumelia.

* Bu makale 2016 yılında Viyana’da düzenlenen 4. Türk Göç Sempozyumu’nda sunumu yapıldıktan sonra yayımlanmış bildirinin gözden geçirilerek genişletilmiş halidir.

** Bartın Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı doktora mezunu.

Giriş

Kavramlar ve onlara yüklenen anlam zaman içinde değişebilirken bu süreçte kavramlara yüklenen anlamlar, olumlu olmasının yanı sıra olumsuz da olabilmektedir. “Göçmen” kavramı da bu bağlamda değerlendirilebilir. Türk Dil Kurumu’nun yayını olan Büyük Sözlük’te, “Göçmen” kelimesi, “Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir” olarak tanımlanmıştır. Uluslararası Göç Örgütü’nün yayını olan Göç Terimleri Sözlüğü’nde; “Göçmen terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde tanımlanmıştır. Dolayısıyla bu ifade, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler ise göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey” olarak tanımlamıştır. (Perruchoud, 2009, s.37.) İlk bakışta göçmen kavramını tanımlama veya açıklama konusunda fikir birliği olmadığı göze çapmaktadır. Dolayısıyla tanımlardan yola çıkarak bir tarif yapmanın zor olduğu söylenebilir.

Göç olgusunun insanlık tarih kadar eski olduğu, tarihin akışına yön vermesi bakımından çok önemli bir yeri ve belirleyici bir rolü olduğu bilinir. Göçü devletler adına sorun haline getiren sebep, birey ve toplumların bir yerden bir yere göç etmeleri ve gittikleri yerde iskân edilmeleri değildir. Göç, sosyal, mali, idari, hukuki, milli, ekonomik ve kültürel yönleri bulunan devlet ve millet açısından çözülmesi zorunlu bir sorundur.(Mumcu, 1990, s.1.) İçinde bulunduğumuz yüzyılda da göç ve göçmen kavramı oldukça sık karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu kavramlara zamanla olumsuz anlamlar yüklenmesi ön yargı oluşmasına sebep olmuştur. Bu sebeple ön yargılardan ve olumsuz tanımlamalardan uzak yeni kavramlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaç yalnız günümüz Türkçesi için değil farklı dillerde de ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda İngilizce, göçmen kavramı için, İbrahim Sirkeci ile Jeffrey Cohen’in “*Not Migrants and Immigration, but Mobility and Movement*” adlı ortak makalesinde; “Migrants (göçmen)” ile “Immigration (göç)” sözcüklerinin yerine, “göçer / yer değiştiren için Movers” ile “devinim / hareketlilik için de Mobility” kavramları önerilmiştir. Türkçe karşılığı olarak ise göçmen yerine “göçer” kavramı ön plana çıkmaktadır. Ali Tilbe “*Göç/göçer Yazını İncelemelerinde Çatışma ve Göç Kültürü Modeli*” adlı makalesinde “Göçer” kavramını kullanarak, bu arayışa destek vermiştir. Çalışmasında “Göçmen” yerine “Göçer” ifadesini tercih etmesinin sebeplerine de açıklık getirmiştir. (Tilbe, 2015, s.459) Bu çerçevede biz de çalışmamızda göçmen yerine göçer kavramının kullanmanın daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

Çalışmamızda dönemin Rumeli göçerleri tarafından kurulmuş olan *Muhacir* gazetesinde bizatihi muhacirlerin kendileri ve sorunları ele alınacaktır. Araştırmamızın kaynaklarını ise, söz konusu gazete ve konuyla ilgili temel eserler oluşturmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin Göçer Politikası

Kitlesele göçlerin birçoğunun ardında zorunlu sebepler vardır. XIX. yüzyılda meydana gelen kitlesele göçlerin temelinde, din ve ırk ayrımının, göç ettirmenin bir gerekçesi olarak algılanması yatmaktadır. (Karpas, 2003: 6) İmparatorlukların yerine ulus devlet anlayışının ön plana çıktığı geçtiğimiz yüzyılda, göç tüm coğrafyalarda olduğu gibi Osmanlı Devleti için de önemli bir mesele haline aldı. Devletin kuruluşu ve Avrupa'ya geçişinde göç, olumlu ve itici bir etken olmuştur. Ancak Duraklama Dönemi'nden sonra toprak kayıplarının başlamasıyla Kafkasya, Kırım ve Balkan coğrafyasındaki Müslüman unsurlar için zorunlu bir geri dönüş başladı. Sayısı milyona yaklaşan göçerler gruplar halinde, peyderpey Anadolu'ya dönüş kararı alacak veya dönmek zorunda bırakılacaktır. Bu göç dalgaları beraberinde birçok sorunu da beraberinde getirmişti. Göçerlerin yer değiştirmesi sırasında ve sonrasında ortaya çıkan sorunları hem devlet hem de göçerler çözüme kavuşturma noktasında yoğun çaba sarf etmiştir.

Osmanlı Devleti, Rusya ile girdiği Kırım Savaşı'nı kaybetmesinin ardından oluşan ilk büyük göç dalgasına hazırlıksız yakalanmıştı. Bu deneyim devleti sonraki göç dalgalarına karşı tedbir alma yoluna sevk etmişti. Göçerlerle ilgili ilk talimatname 1856 yılında hazırlanmıştır. Bu talimatnamede; göçerlere yardımın nasıl yapılacağı, onların ne şekilde iskân edilecekleri ve diğer hususlar açıklanmıştır. (Ağanoğlu, 2010, s.148) 1859'da göçerlerin sayısı ciddi boyutlara ulaşınca işlerin düzenli bir şekilde yürütülmesi adına Sadrazam Ali Paşa tarafından 5 Ocak 1860'da Muhacir Komisyonu oluşturuldu. 10 Mart 1875'te Zaptiye Nezareti'ne bağlı "Muhacirin İdaresi kuruldu. 93 Harbi sonrası gelen göçerle ilgilenmek için ise 9 Temmuz 1878'de "İdâre-i Umumiyye-i Muhâcirîn Komisyonu" teşkil edildi. (Dündar, 2002, s. 58-59) Devlet yöneticilerinin idari anlamda tedbir alması meselenin ciddiyetinin farkına varılması açısından önemlidir. Devletin karışıklıkların önüne geçmek için göçer ve mülteci ayrımına gittiği görülmektedir. Bu çerçevede devlet, göçer olmanın şartını, ailesiyle gelerek, memleketine bir daha dönmek üzere alakasını kesip, hükümetçe gösterilen yerde ikamet ederek ticaret ve sanatla uğraşmak olarak belirlemiştir. Devletin göçer politikalarını ciddiyetle ele almaya ve kalıcı çözümler üretmeye başladığı anlaşılmaktadır. Ayrıca göçerlere, zirai alet, çift hayvanı ve tohumluk zahire gibi yardımda bulunulmuştu. Mültecilerin ise bu yardımlardan faydalanması mümkün değildi. Çünkü onlar geçici olarak devlet topraklarında bulunuyorlardı. Bu hakları elde etmek için kalıcı olma şartı gerekiyordu. (Ağanoğlu, 2010, s.143)

Göç dalgaları artıp rakamlar ciddi boyutlara ulaştığında devletin tek aktör olarak aldığı tedbirler yeterli olmamıştır. Bu sorunun çözümüne devlet kuruluşlarının yanı sıra halk ve sosyal

yardım kuruluşları katkıda bulunmuştur. Hatta bir dönem göçer olup Osmanlı Devleti'nin içinde yeni hayat kuran insanlar da yeni göç edenlerden yardımlarını esirgememiştir. Göçerler için devlet eliyle kurulan çeşitli komisyonlar dışında göçerlerin menfaatleri doğrultusunda; gerek onların ihtiyaçlarını karşılamayı gerekse karşılaşacakları sorunları giderebilmeyi amaçlayan cemiyetler kurulmuştur. Bu cemiyetlerden birisi de çalışmamıza esas teşkil eden ve "*Muhacir Gazetesi'ni*" çıkaran Rumeli Muhacirin-i İslamiye Cemiyeti (RMİC)'dir. Cemiyet gerek Osmanlı Devleti'ndeki göçerlerin gerekse Rumeli'de kalmış soydaşlarının haklarını savunmak için faaliyet göstermiştir. Rumeli'de haksızlığa uğrayan Müslüman unsurun sorunlarını Muhacir Gazetesi vasıtasıyla hem iç hem de dış kamuoyuna duyurmaya çalışmıştır. (Okur, 2005, s.355.)

Bu cemiyetin amacı, göçerlere yardım etmek, kültürel alanda faaliyet göstermek, yayın faaliyetlerinde bulunmak, göçerlere dönük iskân politikasını yakından takip etmek, göçerlerle yerli halk arasında köprü vazifesi görmek, derneğe gelir temin etmek ve bunları göçerler yararına harcamaktır. Bununla birlikte hükümetle işbirliği içinde, Padişahla yakın ilişkiler kurarak faaliyetlerinde ellerini güçlendirmek istemişlerdir.(Ağanoğlu, 2000, s.155-158.) Cemiyet, gerek Osmanlı sınırları içinde gerekse sınırları dışında kalan Müslümanların haklarını tüm gücüyle savunmuştur. Cemiyet, gazete neşrinin yanı sıra gerek çeşitli şubeleri ile gerekse düzenledikleri eğlence ve müzayedeler vasıtasıyla yoğun bir şekilde göçerler yararına çalışmalar yürütmüştür. Bu durum, gazetenin göçerlerin menfaati için büyük bir gayretle mücadele ettiğini göstermektedir. (Çelik, 2010, s.408)

Muhacir Gazetesi

Muhacir gazetesi, siyaset, ziraat ve sanayi bilgileri veren, Cumartesi ve Perşembe günleri haftada iki gün çıkan Türkçe gazetedir¹. Yayımlayan Rumeli Muhacirin-i İslamiye Cemiyeti, imtiyaz sahibi Bekir Sıtkı, sorumlu müdür Mehmet Hulusi, Başyazar Ahmet Şükrü olup İstanbul'da Metin Matbaası ve Necmi İstikbal Matbaası'nda basılmıştır. (Duman, 2000, s.596.) 22 Aralık 1909'da İstanbul'da yayımlanmaya başlayan gazete, 1 Aralık 1910 tarihine kadar 90 sayı çıkar. 1-62. sayılar arası Mehmet Hulusi'nin, 62. sayıdan itibaren Şükrü'nün mesul müdürlüğünde yayımlanır. (Çelik, 2010, s.409) Yurtiçinde nüshasının fiyatı 10 paradır. Yurtdışı satış fiyatı ise altı aylığı 6 Frank olarak belirlenmiştir.

Gazetenin yazarları: Lofçalı Muhammed Hulûsi, Varnalı Ahmet Hilmi, Pravadili Bekir Sıtkı, Ahmet Şükrü, Yusuf Kenan, Ahmet Fikri, İbrahim Hakkı, Ebu'l-Bahâ ve Köstenceli Doktor İsmail İbrahim'dir. Gazetede ayrıca; İsmail Hakkı, Edhem, Vecdi, Fikri, Zühdü, Filibeli Harun er-Reşid ve

¹ Hasan Duman, **Başlangıcından Harf Devrimine Kadar Osmanlı - Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri Bibliyografyası ve Toplu Kataloğu (1828 - 1928), Cilt: 1, sayfa 596** da Muhacir gazetesi hakkında bilgi verirken gazetenin Cumartesi ve Perşembe günleri çıktığını yazmıştır. Ancak gazetenin nüshalarında Cumartesi ve Çarşamba günleri çıktığı yazmaktadır.

Döbrüceli Şükrü isimleri de yazıyordu. Anadolu'nun birçok şehrini dolaşarak izlenimlerini "Anadolu Mektubu" başlığı altında gazetenin 16 sayısında yazan Basir adlı bir yazarda yer alıyordu. Ayrıca gazete yayın politikasında Osmancık (Karahisarışarki muhabiri) ve Gemici (Bulgaristan seyyar muhabiri) adlı muhabirler vasıtasıyla yayınlanan haberler yanında birçok isimsiz yazıya, yerli ve yabancı ajanslardan ve dönemin gazetelerinden alınmış haberlere yer verilmiştir. (Çelik, 2010, s.409) Yaşanan hırsızlık hadisesi sonrası yayına bir süre ara vermek zorunda kalınır. Tekrar yayıma devam edileceği ifade edilse de gazete 90. sayıda son bulmuştur. (Muhacir, Sayı 90, 11 Aralık 1910, s.2)

Gazete Rumeli Muhacirin-i İslamiye Cemiyeti'nin amaçları doğrultusunda kurulmuş ve yayın politikasıyla Rumeli göçerlerinin durumlarının ve sorunlarının sesi olmuştur. Araştırmamızın bu bölümünde Muhacir Gazetesinin göçerleri konu alan haberleri ele alınacaktır.

Muhacir Gazetesi'nde Göçerler ve Sorunları

Göçerlerin yeni bir bölgeye geldiği ve yeni yerleşimler oluşturarak hayata kaldıkları yerden başlamaları oldukça zor bir durumdu. Bunun yanına yerli halkla olan ilişkilerinde ortaya çıkabilen problemlerde eklendiğinde işler daha da kötü bir hal alabiliyordu. Bu sebeple hem göçerlerin yeni geldikleri bölgeye alışmaları hem de yerli halkla ilişkilerinin düzenlenmesi önemli bir görevdi. İşte bu görevi gönüllü olarak üstlenen Rumeli Muhacirin-i İslamiye Cemiyeti faaliyetleriyle sorunlara çare aramıştır. Cemiyetin yayın organı olan *Muhacir* gazetesi sorunları dile getiriyor kamuoyunun dikkatine sunuyordu. Gazetenin sorumlu müdürü Mehmet Hulusi, 22 Aralık 1909 tarihli ilk sayısında gazetenin isminin neden "Muhacir" olduğunu belirten bir yazı kaleme aldı. Hulusi açıklamasında; "*gazetemizin bu isimle çıkarılmasının sebeplerinden biri cemiyetimizin ismi ile benzerliğinin yanında dinimizin Hicret olayı sonrası genişleyip yayılması sebebiyle bizce mukaddes bir isimdir*" diyerek tercih sebeplerini ortaya koydu. [Muhacir, Sayı 1(22 Aralık 1909), s.1] Hulusi, muhacir ismine yüklediği dini anlamın önemine vurgu yaptığını açıkça görmekteyiz. Yazının ilerleyen kısmında kimsenin bu isme sıcak bakmadığı aksine kimilerinin bu ismi aşağılamaya çalıştığından da bahsetmiştir. [Muhacir, Sayı 1(22 Aralık 1909), s.2] Bu açıklamalar Muhacir ismine o dönemde de olumsuz bir anlam yüklenmeye çalışıldığını göstermektedir.

Mehmet Hulusi gazetenin amacına dair açıklamalarda da bulunmuştur. Buna göre; "*Rumeli Müslümanlarından, Rumeli topraklarında bulunan ve oradan göç ederek Osmanlı Devleti topraklarına yerleşen göçerlerin ya da göç etmeyenlerin / gayri göçerlerin, buldukları memleketlerin kanunlarına mevzuatlarına göre korunmasını, yeteneklerine göre tarım, sanayi, zanaat mesleklerine yönlendirilmesini*" ifadeleriyle gazetenin amacıyla ilgili bu bilgi vermiştir. [Muhacir, Sayı 1(22 Aralık 1909), s.2]

Mehmet Hulusi amaçlarına ulaşmak nasıl bir insan tipine ihtiyaç olduğuna dair düşüncelerini; *dini ve medeni hukukun koruyan, o günün siyasetini bilen, yüksek ahlaka sahip olan kişilerden geçtiğini*" ifadeleriyle açıklar. Mehmet Hulusi gazetenin amaçlarını göçerlerden başlayıp tüm Osmanlı vatandaşlarını kapsayacak şekilde tarif eder. Yazar düşüncelerini *göçer kardeşlerimize ve bütün Osmanlılara, ticaret, ziraat, meslek, zanaat hakkında sırası geldikçe bilgiler vermek ve fikir birliği uyandırmak* olarak açıklar. Tüm amacın sonuç olarak Osmanlı birliğini temin etme düşüncesinden doğduğunu da belirtmiştir. [Muhacir, Sayı 1(22 Aralık 1909), s.2]

Mehmet Hulusi gazetenin göçerleri bilgilendirmesi ve bilinçlendirmesi bunun yanı sıra insanların hayatlarını sürdürmeleri için bir mesleğe yönlendirilmesi amacıyla hareket edeceğini ifade etmiştir. Yazar tüm bu amacın Osmanlı birliğine katkı yapacağını da savunmuştur.

Gazete yazarlarının, göçerlerin çalışkanlığına inanç ve güvenlerinin tam olduğu görülmektedir. Mehmet Hulusi yazısının sonunda: *"Göçer kardeşlerimize gerekli imkânlar sağlanırsa onların memlekete ne kadar faydalı olacağı örneklerle anlatılmıştır. İstibdat döneminde bile muhacirler kadar faaliyet gösteren ve her fırsatta şahsi teşebbüste bulunan az bulunduğu vurgulanmıştır. Lakin bu girişimlerden en fazla zarar gören de yine göçerler/muhacirler olmuştur. Geçinmek şöyle dursun aciz bir durumda türlü işkencelere hedef oldukları herkesçe bilinir"* diyerek İstibdat döneminde onların cesaretine vurgu yaparken aynı dönemde çekilen zorluklara da dikkat çeker. [Muhacir, Sayı 1(22 Aralık 1909), s.1] Yazarın bu ifadelerinden, gazetenin yayın politikasıyla toplumda göçerlere karşı bir sempatinin oluşmasına katkı sağlamaya çalıştığı anlaşılır. Mehmet Hulusi düşüncesini desteklemek için ise İstibdat dönemine gönderme yapmaktan geri durmaz.

Gazetede yer alan haberlerin amacı yalnız göçerlerin sesini duyurmak değil aynı zamanda onların yeteneklerini ve özelliklerini anlatarak kamuoyunda farkındalık oluşturmaya çalışılır. Yapılan yayınlarda göçerlerin hislerini duygulu bir şekilde yansıtmayı ihmal etmemiştir. Bu yazılardan birinde geride bırakılan vatana özlem anlatılırken, "Muhacir Hemşerilerimiz" başlığı altında şu ifadelere yer verilmiştir;

"Bir muhacirin kalbinde ne sesiz hıçkırıklar. Ne ateşten bir ayrılık. Öylece bırakıp da şimdi arkasından bile ağlamaya korktuğu vatani artık onu yaşatamayacağı ve bütün o köy hayatının, kırların başka bir ruha büründüğüne ihtimal vererek ağlar ağlar...ve zanneder ki bundan sonra yaşamak sanki bir felaket. Hayatında ailesinde çocuklarında velhasıl her şeyde zillet bir sefalet duyar." [Muhacir, Sayı 1(22 Aralık 1909), 1].

Bu ifadeler insanların doğup büyüdüğü bir coğrafyadan kolaylıkla vazgeçemeyeceğini anlatırken içlerinde hep bir özlemle yaşadıklarını da gözler önüne sermektedir. Bu satırlar göçer olmanın bir kez daha ne kadar zor olduğunu anlatmaktadır.

Yayınların yalnızca Muhacirlerin problemlere odaklı olmadığı da görülür. Gazetede ziraat, zanaat ve sanayi alanında konulara yer vererek okuyucular bilgilendirilmek istenir. Ahmet Fikri imzasıyla “Ziraat ve Fevâid” başlıklı yazı dizisi yayımlanır.² Bu yazı dizisinde, hem göçerlere hem de yerel halka tarımdaki son gelişmeler ve tarımın faydaları ile ilgili bilgiler verilmiştir. 2 Mart 1910 tarihli 21. nüshada “Sanayi, Ticaret ve Ziraatın Teşviki” başlıklı yazı da ise sanayi ve ticaret hakkında bilgiler vermiştir. Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere gazete, amaçları doğrultusunda bir yayın politikası takip etmiştir. RMİC yayını olan gazetenin sosyal bir sorumluluk anlayışıyla takipçilerini bilgilendirme amacı taşıdığı da açıkça görülmektedir. Bir yandan göçerlerin sorunları konusunda kamuoyunda farkındalık yaratmaya çalıştığı diğer taraftan da faydalı bilgilerle okuyucularını aydınlatmayı amaçlayan bir yayın anlayışı takip etmiştir.

Gazete de dönemin siyasi olayları da yer bulmuştur. Balkanlarda meydana gelen olaylar oralara özlem duyan göçerler için memleketlerinden haber almak adına aktarılmıştır. 26 Ocak 1910 tarihli 11. nüshada Sırbistan, 29 Ocak 1910 tarihli 12. nüshada Bulgaristan ile ilgili siyasi haberlere yer verilmiştir. 5 Şubat 1910 tarihli 14. nüshasında ise “Bulgar Kralı İstanbul’da” başlığıyla verilen haber gazetede ilk sayfada kendine yer bulmuştur. Gazetenin hemen hemen her sayısında özellikle Balkan devletleri hakkında habere rastlanmaktadır. Bu yayın politikası göçerlerin bu coğrafyayı terk etmiş olmalarına rağmen hâlâ bölgenin gelişmelerini yakından takip ettiklerini göstermektedir.

Balkanlarda kalan Müslümanlardan da bahseden haberlere gazetede sıkça yer verilmiştir. 29 Ocak 1910 tarihli 12. nüshada “Bosnalı Müslüman Kardeşlerimizden”, 12 Şubat 1910 tarihli 16. nüshada “Bosnalı Müslümanlardan Sadalar” başlığıyla Rumeli’deki Müslümanların durumları aktarılır. Gazete’nin Rumeli’deki Müslümanların sesi olmayı da amaç edindiği yapılan haberlere bakıldığında anlaşılabilirdi.

Haberlerde göçerlerin göç sayılarına ait rakamlara ve hangi illere yerleştirildiklerine yönelik bilgilere yer verilmektedir. Gazetenin 26 Mart 1910 tarihli 28. nüshasında 1907 senesinde başkente (İstanbul) gelen ve oradan taşraya sevk edilen, misafirhane ve hastanelerde vefat eden, teklif edilen bölgelere gitmeyen göçerlerin sayısına ilişkin bir tablo yayınlanmıştır.

Buna göre;

² 25 Aralık 1909 tarihli 2. nüsha, 29 Aralık 1909 tarihli 3. nüsha, 8 Ocak 1910 tarihli 6. nüsha, 12 Ocak 1910 tarihli 7. nüsha, 20 Ocak 1920 tarihli 9 nüsha, 24 Ocak 1910 tarihli 13. nüsha ve 10 Mart 1910 tarihli 23.

GELEN

Geldiği Bölge	Hane	Nüfus
	21	91
	2	8
Bulgaristan	460	2183
Rusya	100	431
Romanya	28	161
Karadağ	6	21
Bosna	64	319
Anadolu'dan Tekrar Sevk olan	16	81
TOPLAM	697	3295

Muhacir, Sayı 28, (26 Mart 1910) s.3

GİDEN

Sevk Bölgeleri	Hane	Nüfus
Edirne	167	847
Ankara	44	198
İstanbul	5	13
Aydın	6	40
İşkodra	-	1
Adana	28	112
Selanik	42	223
Suriye	19	167
Sivas	1	6
Kastamonu	-	1
Konya	70	276
Kosova	7	30
Elazığ	2	9
Yanya	3	10
İzmit	31	160
Çatalca	1	8

Biga Sancağı	7	35
Teklif olunan bölgelere gitmeyen	9	47
Misafirhane/hastanede vefat eden		3
Sevk edilen		4
Toplam	697	3295

Muhacir, Sayı 28 (26 Mart 1910) s.3

Tablodan da anlaşılacağı üzere devlet, göçerleri düzenli bir şekilde memleketin dört bir tarafına yerleştirmiştir. Bu da devletin göçerlerle ilgili planlı bir iskân politikası takip ettiğini göstermektedir.

Gazetenin, göçerleri kayıtsız şartsız koruyan ve kollayan tek taraflı bir yayın anlayışına sahip olduğu söylenebilir. Örneğin; 21 Şubat 1910 tarihli 20. Nüshasında Osmancık imzası ile yayımlanan “Muhacir Kardeşlerimize Hitap” başlıklı yazıda, “*bazı art niyetli kişilerin Rumeli muhacirleri ile Anadolu ve Rumeli’de bulunan yerli kardeşlerimiz arasında nifak sokmak istendiğini, bu tutumun yanlış olduğunu Osmanlı-Rus savaşının bağrılarda açtığı yarayı hep birlikte hissedip hep birlikte ağladılar. Muhacir ve yerli halkların kaderi birdir. Muhacir kardeşlerimiz! En zor zamanlarda bile yerli halk sizi köylerine kasabalarına kabul etti. Eğer yerli halka nefret ve kötülük besliyorsanız bir an önce buna son vermelisiniz. Mazi hatıralarda ders olarak kalmalı. O halde birlik olmazlar ise yerlilerde muhacirlerde ecnebilere mahkûm hale gelecekler*” ifadelerine yer verilmiştir. [Muhacir, Sayı 20 (21 Şubat 1910), s.1-2] Yazıda, birlik düşüncesinin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Yazıdaki uyarılardan da anlaşıldığı üzere, toplumda göçerler ile yerli halk arasında bir husumet çıkması halinde bu durumun kimsenin yararına olmayacağı anlaşılmaktadır. Açıkça göçerler ikaz edilmiş yerli halkın yaptığı iyilikler hatırlatılarak onların yerli halkla kaynaşması gerektiği ve aralarında husumet varsa bile bu sorunun bir an önce bitirmesi gerektiği tavsiyesi verilmiştir. Bu ikaz niteliğindeki düşünceler göçerlerin koşulsuz bir şekilde desteklenmediğini de göstermektedir.

Gazetede dış basında yer alan göçer haberlerine de yer verilmiştir. 20 Nisan 1910 tarihli 35. nüshasında “Bulgar Gazeteleri” başlığıyla Bulgar basınında çıkan göçer haberlerine dikkat çekilmiştir. Bulgar basınında yer alan haberler, “Rumeli’ne Muhacir Yerleştiriliyor” başlığı eleştirilmiştir. Haberin içeriğinde “*Sanki Bulgaristan’daki Müslümanlara ettikleri zulüm ve hakaretler yetmiyormuş gibi şimdi de Türkiye’deki göçerlere dil uzatıyor*” diye tepki gösterilmiştir. [Muhacir, Sayı 35 (20 Nisan 1910), s.1]

Muhacir gazetesine istek, şikâyet ve öneriler iletebiliyordu. Bu istek ve şikâyetler mektup vasıtasıyla gerçekleştiriliyordu. Dolayısıyla gazetenin tüm sayılarında gelen mektuplar yayımlanmıştır. Mesela 8 Mayıs 1910 tarihli 39. nüshanın 4. sayfasında “Edremit Muhacirleri” başlığıyla mektupla iletilen bir şikâyet gündeme taşınmıştır. Buna göre, Edremit’in Zeytinli karyesine göç etmiş olan 18 hane ve 60 nüfustan oluşan göçerler perişan bir haldedir ve onlara bir arazi tahsis edilmelidir. [Muhacir, Sayı 39 (3 Mayıs 1910), s.4] Gazetede bu tür haberlerin çokluğundan hareketle memleketin birçok şehrinde yaşayan göçerlerin durumunu takip ettiği söylenebilir. Bu yayın politikasıyla *Muhacir Gazetesi* göçerler adına oldukça önemli bir görev üstlenmiştir. Gazete yazarları göçerlerin hem toplumsal uyumuna hem de kişisel gelişimine katkı sağlamaya çalışmıştır. Hem yerli halk hem de göçerler arasında bir köprü vazifesi görmüştür.

Sonuç

Osmanlı Devleti’nin son yüzyılında mücadele etmek zorunda olduğu en büyük sorunlardan birisi göçerler ve onların sorunları olmuştur. Devlet, halk ve sivil toplum kuruluşları meselenin çözümü için çalışmıştır. Devletin o günün şartlarında çok büyük kitlelere yeni yaşam alanları açması, onların geçmiş yaşantılarıyla yerleştirildikleri bölgeyle ve yerel halkla uyumunu sağlaması oldukça zor bir durumdur. Yoğun göçler sonrası ortaya çıkan sorunları hafifletmek için yardım kuruluşlarının ortaya çıkması, hem yeni bir hayat kurmak zorunda olan göçerleri hem de devleti rahatlatması bakımından önemlidir. Bu yardım kuruluşlarından birisi de Rumeli Muhacirini İslamiye Cemiyeti olmuştur. Cemiyet göçerlerin çektiği tüm zorlukları hafifletmek için var gücüyle çalışmıştır. Cemiyetin yayınladığı *Muhacir* gazetesi ise bu çalışmaların basın ayağını oluşturmuştur. Gazetenin, RMİC’nin amaçları doğrultusunda bir yayın politikasına sahip olduğu açıkça görülmektedir. Ancak gazetede göçerleri ve onların tutumlarını eleştiren haber ve yazılar da dikkat çekmektedir. Bununla birlikte gündemi yakından takip eden, yararlı bilgilerle göçerlerin ve yerel halkın bilgilendirilmesini hedefleyen bir yayın anlayışı takip eden gazete, göçerlerle hem devlet hem de yerel halk arasında bir köprü vazifesi görmüştür. *Muhacir* gazetesi yeni geldiği bir bölgede sesini duyuramayan göçerlerin sesi olmuştur. 20. yüzyılın başında doğrudan göç ve göçer konusunu ele alan bir gazetenin (tematik gazete) yayımlanmasının ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermiştir. Osmanlı basınında, konusu doğrudan göç ve göçer olan bir gazetenin yayımlanması, devletin renkli bir basın yelpazesinin olduğunun göstergesidir. *Muhacir* gazetesinin ortaya koyduğu yayın politikasının göçerlerin haklarını koruma, sorunları hakkında kamuoyunu bilgilendirme ve onları topluma tanıtma amacı taşıdığını söylemek mümkündür. Gazetenin göçerler ve yerli halkın birbiriyle kaynaşması için yaptığı birlik ve beraberlik vurgusu sosyal yapının hareketli olduğu bu dönemde devlet açısından oldukça faydalı olmuştur.

KAYNAKÇA

- (1909, Aralık 22) “Muhacir Hemşerilerimiz”. *Muhacir*, s.1.
- (1910, Ocak 29) “Bosnalı Kardeşlerimizden” *Muhacir*, s.2.
- (1910, Şubat 12) “Bosnalı Müslümanlardan Sadalar” *Muhacir*, s.3.
- (1910, Mayıs 3) “Edremit Muhacirleri” *Muhacir*, s.4.
- Ahmet Fikri, (1909, Aralık 25) “Ziraat ve Fevaid I” *Muhacir*, s.2-3.
- _____, (1909, Aralık 29) “Ziraat ve Fevaid II” *Muhacir*, s.2.
- _____, (1910, Ocak 8) “Ziraat ve Fevaid III” *Muhacir*, s.3.
- _____, (1909, Ocak 12) “Ziraat ve Fevaid III” *Muhacir*, s.2.
- _____, (1909, Ocak 20) “Ziraat ve Fevaid IV” *Muhacir*, s.2-3.
- _____, (1909, Ocak 24) “Ziraat ve Fevaid V” *Muhacir*, s.2-3.
- Mehmet Hulusi, (1909, Aralık 22) “İfade-i Meram”. *Muhacir*, s.1.
- Osmancık, (1910, Şubat 21) “Muhacir Kardeşlerimize Hitap” *Muhacir*, s.1-2.
- Ağanoğlu, H. Y. (2010), *Osmanlıdan Cumhuriyete Balkanların Makûs Tarihi*, Kum Saati Yayınları.
- Büyük Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu. Erişim Tarihi:25.05.2016.
- Çelik, Z. (2010). “Osmanlının Zor Yıllarında Rumeli Göçmenlerinin Türk Basınındaki Sesi:‘Muhacir’ Gazetesi (1909-1910).” 403-413.
<http://sutad.selcuk.edu.tr/sutad/article/view/478/468> Erişim Tarihi: 20.05.2016.
- Duman, H. (2000). *Başlangıcından Harf Devrimine Kadar Osmanlı-Türk Süreli Yayınlar Ve Gazeteler Bibliyografyası Ve Toplu Kataloğu*, 1828-1928: Cilt. I. Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- Dündar, F. (2002), *İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskân Politikası (1913-1918)*, İletişim Yayınları.
- Karpat, H. K. (2003), *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, İstanbul.
- Okur, M. (2005), “Bulgaristan Türklerinin Maruz Kaldığı Uygulamalarla İlgili olarak Rumeli İslam Muhacirleri Cemiyeti'nin Bir Talebi”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* Sayı 28 Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu Özel Sayısı Erzurum, s. 351-361.
- İpek, N. (1999). *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1887-1890)*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Önder, S. (1990), *Balkan Devletleriyle Türkiye Arasındaki Nüfus Mübadeleleri (1912-1930)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Perruchoud, R., (2009), *Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğü*, [http://www.goc.gov.tr/files/files/goc-terimleri-sozlugu\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/goc-terimleri-sozlugu(1).pdf). Erişim Tarihi:20.05.2016
Tilbe, A. (2015). "Göç/göçer Yazını İncelemelerinde Çatışma ve Göç Kültürü Modeli", *Transnational Press London*, s. 458-466.

EK: 1

Kaynak: Muhacir, Sayı: 1.